

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
СУМСЬКИЙ ДЕРЖАВНИЙ УНІВЕРСИТЕТ
Навчально-науковий інститут бізнес-технологій «УАБС»
Кафедра іноземних мов

Інститут вищої освіти НАПН України
Київський університет імені Бориса Грінченка
Донбаський державний педагогічний університет
Українська асоціація когнітивної лінгвістики і поетики
Всеукраїнська асоціація з мовного тестування та оцінювання

ЯКІСНА МОВНА ОСВІТА
У СУЧАСНОМУ ГЛОБАЛІЗОВАНОМУ СВІТІ:
ТЕНДЕНЦІЇ, ВИКЛИКИ, ПЕРСПЕКТИВИ

*Матеріали I Всеукраїнської
науково-практичної конференції
(Суми, 23–24 листопада 2017 року)*



Суми
Сумський державний університет
2017

Місінкевич О. М.

*Хмельницький обласний інститут
післядипломної педагогічної освіти*

МОВНА КОМПЕТЕНТНІСТЬ ОСОБИСТОСТІ В КОНТЕКСТІ ГЛОБАЛІЗАЦІЙНИХ ПРОЦЕСІВ (ЕТНІЧНИЙ РІВЕНЬ)

Питання мовної компетентності, її формування та розвитку є вкрай актуальним у системі глобалізаційних тенденцій сучасного суспільства. Це поняття ввів у науковий обіг Н. Хомський, його тлумачення у лінгвістичному аспекті маємо у книзі «Мова й мислення» (1972).

Проекція мовної компетентності як субстанція, яка має вплив не лише на мову, а й на самого мовця та процеси мовлення є об'єктом дослідження таких лінгвістів, як І. Горелов, Ю. Апресян, Д. Слобін та інших. Вважаємо за доцільне розмежовувати такі поняття, як «мовна компетентність» і «мовленнєва компетентність».

Мовна компетентність – це система вироблених і засвоєних у процесі мовленнєвої діяльності лінгвістичних правил, достатніх для адекватного сприйняття явищ буття суб'єктами мовлення.

Явище мовної компетентності різноаспектне й ієрархічне. З огляду на це, можемо говорити про компетенції щодо фонетики, лексикології, морфеміки і словотвору, морфології, синтаксису й пунктуації, стилістики та правопису.

Володіння мови як знаково-інформаційними та культурно-естетичними системами підносить суспільство на новий щабель розвитку.

Розвиток мовної компетентності неможливий поза суспільством. Але тут варто бути обережним. «Коли суспільство впливає на індивіда сильніше, ніж індивід на суспільство, починається деградація культури, оскільки в цьому разі неминуче зменшується вирішальна величина – духовні і моральні здібності людини. Відбувається деморалізація суспільства, воно стає нездатним розуміти проблеми, що постають перед ним, через що рано чи пізно настає катастрофа», – цитує з праці А. Швейцера «Благоговение перед жизнью» (1992) А. Малько [2, 27]. Йшлося про минулі цивілізації. Маємо надію, що сучасна цивілізація у багатьох куточках землі стоїть перед катастрофою, якої можна уникнути, якщо почати культивувати духовну мораль, яка не може зводитися лише до виконання християнських заповідей, а потребує поширення

загальнолюдських цінностей, серед яких – національна мова, яка продукує становлення особистості мислячої, мовно компетентної

Не можна говорити про функціонування мови і формування мовної компетентності, нівелюючи етнічний рівень, бо саме на цьому рівні носії можуть кваліфікувати і протиставляти їх як «свої, національні, етнічні» і «чужі, чужоземні, іноземні» [1, 46].

Етнічна функція в певних умовах, наприклад, за наявності іншомовного оточення, стає функцією ідентифікаційною, етнооб'єднувальною, з одного боку, і етнорозрізнювальною – з іншого. Так, радянський соціолінгвіст А. Агаєв ще наприкінці 60-х років ХХ ст. писав, що етнічна, ідентифікаційна функція мови чітко протиставлена функції зовнішнього етнічного розмежування. У цьому аспекті поняття «друга рідна мова», активно впроваджене в науковий обіг у СРСР (це поняття презентувало російську мову як мову «міжнаціонального спілкування»), виявляється семантично спустошеним, лінгвістично нерелевантним і політично шкідливим.

Об'єктивність існування рідної мови для етносу виявляється також у тих функціях, які ця мова виконує в суспільстві й житті окремих людей.

Серед низки найважливіших сучасні лінгвісти і філософи називають символічну (мова як надскладний світ символів, які забезпечують функціонування людського суспільства, на яких ґрунтуються явища культури тощо), комунікативну (засіб спілкування з іншими людьми, колективами людей, інституціями), когнітивну (пізнавальну, гносеологічну, пов'язану з мисленнєвими операціями), емотивну, або експресивну, (засіб вираження почуттів, емоцій), метамовну (засіб дослідження мови в термінах самої мови), естетичну (мова як носій категорій прекрасного і потворного), магичну (мова як засіб впливу на світ та на інших людей, як правило, без їхнього відома).

Безумовно, рідна мова кожної людини виконує всі ці функції, а також низку інших, які найповніше виявляються в опозиціях «рідна/нерідна (чужа) мова». Крім того, найважливіші функції будь-якої живої мови, які розглядають із позицій рідної мови, отримують додаткові смислові нюанси.

Закономірно постає питання, чи впливають ці функції на формування мовної компетентності. Звичайно, що так. Окрім того, ці функції формують ще й комунікативну поведінку індивіда у суспільстві. Комунікативною поведінкою називаємо вербальну (мовну) і супровідну невербальну (жести, міміка, постава тіла,

інтонація, паузи, зітхання тощо) поведінку людини або групи людей у процесах спілкування, які регулюють норми і традиції спілкування соціуму, до яких особа або група осіб належать.

Одним із найважливіших результатів впливу безперервної комунікації, без якої немислиме життя як окремої людини, так і всього людства, слід визнати формування функції соціалізації людини у певному суспільстві, оволодіння нею культурою, нормами і звичками поведінки, притаманними саме цьому суспільству. Соціалізація людини, якій сприяють усі без винятку мови, швидше і якісніше відбуваються тоді, коли дитина послуговується рідною мовою (саме на цьому етапі уже можливо говорити про зародки формування мовної компетентності загалом). Отже, соціалізація людини є водночас її етнізацією.

Мовну компетентність характеризують такі здібності особистості: 1) здатність робити соціально-психологічний прогноз ситуації, в якій відбуватиметься спілкування, тобто здатність людини передбачати певні події; 2) здатність соціально-психологічно програмувати процес спілкування, спираючись на своєрідність комунікативної ситуації; 3) вміння «вживатися» в соціально-психологічну атмосферу комунікативної ситуації, тобто робити правильну оцінку позитивних і негативних аспектів ситуації спілкування; 4) здатність здійснювати соціально-психологічне управління процесами спілкування в комунікативній ситуації (організація уваги партнерів спілкування, стимулювання їх комунікативної активності, керування процесом спілкування).

Мовна компетентність полягає у свідомому аналітичному сприйнятті словників української мови, обізнаності в історичних особливостях її функціонування, взаємозв'язку з етносом, знаннях тенденцій розвитку на сучасному етапі, критичному огляді професійної лексики тощо. Очевидним є факт, що жоден свідомий громадянин держави не має залишатися осторонь таких мовних процесів, як змін у лексичному складі мови, її фразеологічних і синтаксичних засобів тощо. Саме факт небайдужості до таких процесів може сприяти не тільки формуванню, а й розвитку мовної компетентності, свідомому й критичному ставленню до змін, що відбуваються у процесі сучасного розвитку української мови.

Так, мовна компетентність є чинником, який визначає освіченість кожної людини зокрема.

ЛІТЕРАТУРА

1. Бацевич Ф. Духовна синергетика рідної мови: Лінгвофілософські нариси: монографія. – К.: ВЦ «Академія», 2009. – 192 с.
2. Малько А.О. Формування методологічних основ соціальної педагогіки: культурологічний підхід // Педагогіка і психологія. - №1-2. – 2002. – С. 25-33.

Мороз О. А.

Маріупольський державний університет

ДО ПИТАННЯ ПРО АФІКС ЯК НАЙМЕНШУ ЗНАЧУЩУ ОДИНИЦЮ МОВИ В КОНТЕКСТІ СУЧАСНОЇ МОВНОЇ ОСВІТИ

У контексті сучасної мовної освіти важливе місце належить морфеміці, яка вивчає морфемну структуру слова. Серед морфем виділяються корені та афікси, закономірне сполучення яких відтворює сучасна лексична система. Українська мова своєрідна як своєю лексикою, так й окремими структурними елементами, на які поділяються слова – афіксами. Їх використання забезпечує національну специфіку мови.

Традиційно у граматиках мови афікс вважається найменшою значущою одиницею мови. Так, в українській лінгвістичній енциклопедії цей термін визначається як «службова морфема, наділена номінативним, вираженням у поєднанні з коренем, значенням або синтаксичним значенням» [5, 37]. Отже, афікс не позбавлений значення, однак воно реалізується тільки в межах слова, отже, несамостійне. Власне існування афіксальних морфем зумовлене існуванням самого кореня, без якого вони у сові неможливі [4, 467]. Отже, значення афіксів узалежнюється від значення кореня.

Однак, деякі афікси, у зв'язку з їх частотністю й соціальною значущістю, «лексикалізуються», тобто перетворюються на окремі слова, самостійні одиниці. Наприклад, подібних перетворень зазнав суфікс *-ізм* (*-изм*): «набридли всі ті ізми в дискусіях» [2, 13] (пор. *буддизм, фашизм* та ін.). За цим словом-суфіксом закріпилось лексичне значення 'науковий, філософський, політичний напрямок' [2, 13]. Це, звісно, поодинокі випадки, адже значення афікса завжди розкривається на тлі лексичного значення кореня.